

Kølbygaard

Montage fra en svunden tid
ELSE ELLING

Om Kølbygaard er der skrevet meget. Fra 1405, da Christian Nielsen (Munk) af slægten Munk med vinranke nævnes som ejer af "Kølbygaard"¹⁾ til 1918, da den gamle hovedbygning blev revet ned.

Kølbygaards historie har J. C. Jacobsen behandlet: Vi lader en række adelige slægter, der har ejet Kølbygaard, passere revy indtil oberst Trolle til Rygaard, der var gift med Dorte Daas datter Ingeborg Gregersdatter Krabbe til Kølbygaard.

Kølbygaard som maleren Rasmus H. Kruse så den 1838. Hans store omhyggelighed med detaljen ses bl.a. på laden, der nyopførtes i 1825 af den daværende ejer Nicolaj Schönau. Tæt nord for gården ses Hunstrup Kirke. Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 409.

Han ejede kun i få år gården, idet han solgte den 1679 til en hr. Søren Jensen, og dermed kommer Kølbygaard - vistnok for første gang - over på borgerlige hænder. Søren Jensen . . . ejede Kølbygaard i omtrent en halv snes år, hvorefter han solgte den til Enevold Berregaard. Søren Jensen har antagelig været forvalter eller ladefoged for Holger Trolle på godset, før han købte det. Slægten Berregaard var nu i besiddelse af Kølbygaard i over 100 år.

Anne Søe var født i året 1644. Hun blev opdraget hos sine bedsteførelde, Poul Jacobsen og hustru Ingeborg Kristensdatter Søe, antagelig i Thisted. ... Anne Søe skal i sin ungdom have været meget smuk, og de billeder, man har af hende, tyder også derpå.

I en ung alder blev hun gift med rådmand Søren Lugge i Thisted og havde i dette ægteskab to børn, en søn, der blev præst, og en datter, der blev gift med herren til Kokkedal, Diderich Braes.

Efter den første mands død 1678 ægtede Anne Søe 1679, 35 år gammel, justitsråd og borgmester i Thisted, Enevold Nielsen Berregaard, som dengang var 26 år gammel. Berregaard var søn af Niels Petersen Bjerregaard, præst i Gjørl, og hustru Mette Sørensdatter. Slægten Bjerregaard var velstående, og sagnet fortæller, at formuen skyldes et skrin med en betydelig kapital, som en af forfædrene, en møller i Vendsyssel havde fundet på stranden ved Vesterhavet. Denne kapital satte ham i stand til at lade sine sønner studere. Navnet Bjerregaard havde de efter en gård, som mølleren erhvervede sig. Det

fortælles, at der indtil for en del år siden på Kølbygaard fandtes en jernkiste, ophængt i en lænke, og at det ikke på kisten kunne ses, hvorledes den skulle åbnes. Denne kiste sættes i forbindelse med hint fund.²⁾

Udsnit af epitafium i Thisted Kirke over fru Anne Søe med sine to ægtemænd, Søren Jacobsen Lugge og Enevold Nielsen Berregaard. Nationalmuseet fot.

Og her må vi foregribe begivenhedernes gang. Oppe under loftet i et hjørne af stuen sidder en stor rusten krog i en øsken, hvad den egentlig skal tjene til, er der ingen, som mere ved, skriver Hans Kirk i "Skyggespil". Og vi spørger: Skulle det være på den krog, jernkisten var ophængt i en lænke?

J. C. Jacobsen beretter videre: "Den 20. august 1726 blev justitsråd og borgmester i Thisted Enevold Nielsen Berregaard og hustru Anne Søe ophøjet i adelstanden, og samtidig fik de Kølbygaard med tiender og gods oprettet til et stamhus. - Berregaard var kun adelsmand i fem år, han døde i 1731, 78 år gammel. Anne Søe overlevede sin mand i andre fem år, hun døde på Kølbygaard 1736 og blev altså 92 år gammel.

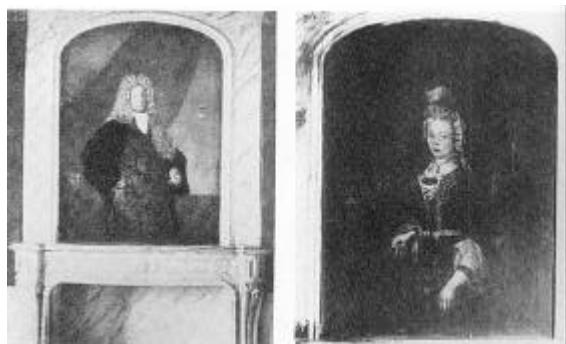
Slægten Berregaard ligger begravet i Thisted Kirke i det berregaardske gravkapel, der blev indrettet 1698. I en nu tillukket hvælving under kapellets gulv står Enevold Berregaards og Anne Søes kister, og i kirken hænger deres epitafier med gode portrætter. ...

I sit ægteskab med Berregaard havde Anne Søe to sønner, Kristian og Frederick Berregaard. Kristian Berregaard blev født den 26. oktober 1683 i Thisted og studerede jura ligesom faderen. Det er tvivlsomt, om Kristian Berregaard nogen sinde til stadighed havde ophold på Kølbygaard. Sine sidste år levede han på Borreby. Medens han var amtmand, levede han på

¹ J. C. Jacobsen, Kølbygaards historie, i: Historisk Årbog for Thisted Amt 1917.

² M. Aaberg, Fru Anne Søe, i: Historisk Årbog for Thisted Amt 1910.

Antworskov, hvor han døde. ... Kristian Berregaard ligger begravet i det berregaardske gravkapel i Thisted Kirke. ...

*Borgmester og herremand Enevold Berregaard til Kølbygaard. 1653-1731. Maleriet findes nu på Museet for Thy og Vester Hanherred.
Fru Anne Søe til Kølbygaard. 1644-1736. Maleri, oprindeligt opsat som kaminestykke, nu i Museet for Thy og Vester Hanherred.*

Willum Berregaard, søn af Kristian Berregaard, var den af slægten, der nåede højest på rangstien. Han blev født den 2. januar 1717 og studerede som sine forfædre retsvidenskab. I en alder af 19 år blev han hofjunker hos Kristian den Sjette, og han forblev i hele sit liv at stå hoffet nær.

1739 tog han sit første trin på rangstien, idet han dette år blev udnævnt til justitsråd, og et par år efter arvede han embedet som amtmand i Korsør og Antworskov amter efter sin fader. ... Etatsråd blev han 1745, konferensråd og kammerherre 1749 og gehejmeråd 1761. Han blev desuden benådet med flere ordener og opnåede til sidst at blive dekoreret med storkorset af Dannebrog.

Willum Berregaard blev gift den 27. november 1749 med Beata Antonia Augusta, rigsgrevinde af Reuss-Plauen en datter af tysk rigsgreve Henrik den 23. af Reuss. Såvel Berregaard som hustru ligger begravet i familiebegravelsen i Thisted Kirke.

Efter faderens død havde Berregaard 1750 arvet stamhuset Kølbygaard. ... 1766 lod han Kølbygaards hovedbygning fuldstændig ombygge. Efter Willum Berregaards død gik såvel stamhuset Kølbygaard som Borreby over til sønnen Frederik. ... Frederik Berregaard er født 1750. Han gik militærvejen og blev allerede 1772 ritmester ved dragonerne. Sidstnævnte år fik han efter ansøgning sin afsked. ... 1797 fik han efter indgivet ansøgning lov til at ophæve stamhuset mod at substituere det med en fideimommiskapital.

Nu var godset altså fri ejendom, og hvad fædrene havde samlet blev nu adspredt. 1804 solgte Berregaard Vesløsgaard til agent Chr. Qvist m.fl., og samme år solgtes Kølbygaard med tiender og gods til Chr. Overgaard, der forhen havde været forvalter på Vesløsgaard. Skødet er skrevet den 24. juni 1804.

Og Jacobsen følger til: ”Vi vil her slutte skildringen af Berregaard-slægten, der i sin tid udfoldede så betydelig en virksomhed, og hvis minde vil leve længe i egnen, hvor fædrengården lå.”

Og han fortsætter sin skildring om skiftende ejere på Kølbygaard. Vi blader frem til Adolf Carl Johan Karll, der var født i Lauenborg den 18. august 1822. Da han kom til Danmark, var han ungkarl; men den 25. juni 1867 giftede han sig med den endnu ikke 19-årige frøken Frederikke

Ingeborg Voerbeck, født 1848 på herregården Qvistrup i Gimsing sogn, hvor hendes far vist var mejeribestyrer. Frk. Voerbeck var opdraget på Kølbygaard hos en broder, der var mejeriforpagter, og hun var tjenestepige på gården, da hun blev forlovet med hr. Karll. ... Efter at have boet i Danmark omtrent en snes år, solgte Karll 1873 Kølbygaard med tiender til herredsfuldmegetig H. R. Andersen, Løgstør. ...

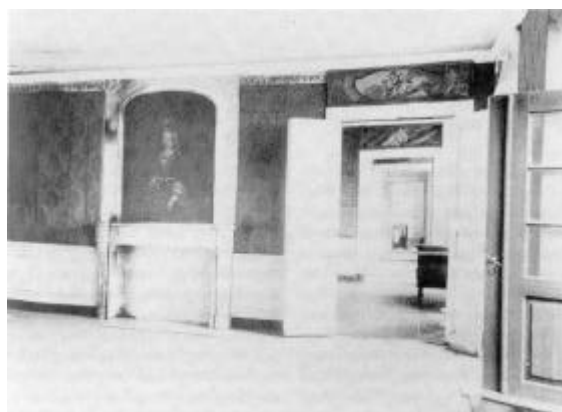

Kølbygaard set fra syd, ca. 1910. Foto i Museet for Thy og Vester Hanherred.

1868 blev hr. Andersen gift med frk. Marie Elisabeth Birgitte Nørgaard (født 30. juli 1843), en datter af proprietær J. Nørgaard til Aggersborggaard.

1873 købte Andersen Kølbygaard, men først et par år senere tog han ophold på gården. Han var egentlig ikke landmand, men fru, der var en energisk og dygtig kvinde, tog sig meget af gårdens drift både inde og ude. Herremanden var mest at træffe på kontoret, og egnens folk søgte tit hjælp hos ham i vanskelige sager. H. R. Andersen døde den 14. juli 1894, hvorefter enken sad på gården og styrede den med dygtighed i ca. 20 år. Fru Andersen døde den 15. august 1914 og ligger begravet på Hunstrup Kirkegård ved siden af sin mand. H. R. Andersen og frue havde fire sønner og en datter, der nu arvede Kølbygaard, men da ingen af arvingerne ønskede at overtage den, blev den i 1915 solgt til Thylands Udstykningsforening.”

Her tager vi afsked med J. C. Jacobsen og vender os til Laurette Hagensen,³⁾ der fortæller om Kølbygaard:

Havesalen på Kølbygaard, fotograferet kort før nedrivningen i 1918-19. Over marmorkaminen det store portræt af Anne Søe.

”Hovedbygningen var meget smuk i to stokværk. I krigen 1914-18 kom den på fremmede hænder og blev brudt ned til grunden. Der blev ikke sten eller træ tilbage

³⁾ Mormor, ved Else Elling, i: Historisk Årbog for Thy, Mors og Vester Hanherred 1978.

af den ti tønder land dejlige have.” Og Peter Hagensen beretter: ... ”Men mærkeligt nok, to af de mest berygtede ”herremænd”, om hvilke talrige sagn har holdt sig til vor tid, var begge kvinder. ... Den ene var fru Ingeborg Skeel til Voergaard i Vendsyssel ... Den anden kvindelige ”herremand” var fru Anna Søe, der ejede Kjølhygaard i Thy. Som dreng kom jeg der flere gange sammen med mine bedsteforældre. Fru Andersen var en søster til min tante på Nørre Ullerupgaard, og senere blev en anden søster gift med min farbror Nis Nissen Hagesen på Ullerupgaard.

Willum Berregaard til Stamhuset Kølbygaard m.m. Efter maleri, gengivet i ”Borreby og dets ejere”, 1909, s. 70.

Kjølbygaard var en pragtfuld og meget herskabelig bopæl. Der var store værelser, smukke døre alle med dørstykker over, kopier efter gamle franske og hollandske mestre, havesalen med to store marmorka miner, hvorover hang malerier i legems størrelse af Anne Søe og hendes mand justitsråd Berregaard. Glasdøre førte ud til en stentrappe mod haven, hvorfra der var den skønneste udsigt over park og eng.

En anden sal havde egetræsvægbeklædning, meget smukt udskåret, og alle vegne var der egetræsgulve. Endvidere fandtes mange smukke gamle møbler. Gårdens navnkundigste ejer var jo fru Anne Søe, der ligesom fru Ingeborg siges at have haft samkvem med ”gamle Erik”, der omgikkes dem i form af en stor sort hund, der særlig var nærværende, når de talte deres penge. De var meget rige begge to.” ...

Fotografi af Willum Berregaards hovedbygning fra 1766. I forgrunden ses tydelige spor af den påbegyndte nedbrydning af anlægget. Det begyndte med gårdens salg til udstykning i 1916 og sluttede med hovedbygningens nedrivning i 1918-19.

Kølbygaard blev revet ned

”Sidste vinter er den gamle hovedbygning blevet revet ned, og Thyland er blevet et historisk minde fattigere,”⁴ .

. og Jacob Andersen⁵) skriver om Kølbygaard: ”Det er et stykke udviklingshistorie, man gennem denne forandring er vidne til, et ikke helt almindeligt nivelleringsforetagende, al den grund, der slet ikke er noget tilbage af hovedbygningen eller den ca. ti tdr. land store, smukke have. På de fleste store gårde, der er udstykket, har man dog beholdt hovedbygningen, mens der her ikke er ladt sten på sten tilbage. ... Men en ting kan jeg ikke forlige mig med, nemlig at man så ganske har udslettet den store have med dens mange pragtfulde, århundredgamle træer. Dette er nemlig i det så træfattede Thyland nærmest for en vandalisme at regne.”

Marmorkaminen på Kølbygaard. Kaminestykket er et maleri med jagtscene efter udenlandsk forbillede. Foto i Museet for Thy og Vester Hanherred.

Med et brudstykke af en historie, som Hans Kirk som dreng fik fortalt af sin mormor, tager vi afsked med Kølbygaard.

”En dag for mange år siden kom en gammel kone på besøg i julen, fortæller mormor. Hun kom vandrende på sin fod i en slidt gammel kåbe og med et sjal om hovedet og bad om noget at spise og ly for natten. Det var en kold eftermiddag med en isnende blæst, og

mormor lod en af pigerne fyre op i et af værelserne i den høje kælderetage. Da konen havde spist, bad hun om lov til at se gårdens stuer, og mormor viste hende selv rundt.

Haven på Kølbygaard med flagstang og den store galionsfugur. Foto før 1919. Nationalmuseet fot.

Hun havde været her før, siger mormor. Det var ligesom hun kendte alle rummene. ... Og da hun kiggede

⁴ P. L. Hald, Kølbygaard, i: Historisk Årbog for Thisted Amt 1919.

⁵ Jacob Andersen, Fra bondens Thy til kongens by. 1926.

ud af havedøren og i halvmørket så den hvide galionsfigur ved flagstangen, sagde hun: - Herregud, den store figur er der endnu.

Galionsfigur, som i mange år stod i haven på Kølbygaard. Den findes nu i Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg.

hvidskurede egetræsbord, har skudt den svære slå fra indgangsdøren til kælderens under hovedtrappen. ... Og hun

De har måske tjent her på gården engang? spurgte mormor.

Nej, ikke tjent, svarede den fremmede. Jeg har været her ..., jo, været her som gæst. ... Næste morgen tidlig, før pigerne kom op, var hun gået sin vej. Værelset var tomt og sengen redt. ... Hun er stået op i det tidligere morgengry, har tændt stearinlyset og klædt sig på ved dets flakkende skær.

Så har hun famlet sig gennem den mørke borgstue med det lange,

er gået gennem haven og har stået lidt og lyttet til blæstens susen i de nøgne træer. Ved flagstangen midt på den store plæne er hun standset et øjeblik og har kigget på den store figur, der forestiller en engelskmand med kalvekrøs og paryk. Den er fra et strandet skib og måske er det hendes far, som har købt den på en strandingsauktion og ladet den anbringe på den store flagstang.⁶)

Vi vil ikke efterforske, hvem den gamle kone var. Hellere fortæller vi, at portrætterne af Anne Sjøe og Enevold Berregaard tog overretssagfører Søren Andersen, ældste søn fra Kølbygaard, med til Humlebæk og hængte dem op over sin kamin i Kølbyhus på den gamle Strandvej. Og i haven stod den hvide galionsfigur og så ud over Øresund. Da onkel Søren døde, kom portrætterne til museet i Thisted og figuren flyttede længere sydpå ad den gamle Strandvej. Og her i haven fortsatte den i mange år med at holde udvig over Sundet.

Det var min fars ønske, at figuren skulle skænkes til Søfartsmuseet på Kronborg. Efter en tiltrængt restaurering, foretaget af museet, står den pragtfulde og fint skårne engelskmand med kalvekrøs og paryk sikkert på sin sidste post.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 1988, side 53-61).

---

⁶ Hans Kirk, Skyggespil. 1953.